

Discursul profetic între voința lui Dumnezeu și voia poporului

Lucian FARCAȘ

I. Profet și profetism în Israel - diversitate și unitate¹

Pretutindeni în Orientul antic existau oameni care, ocupându-se cu magia sau practicând forme de divinație (cf. *Num* 22,5 ș.u., *Dan* 2,2; 4,3 ș.u.)², erau considerați apți să primească mesaje din partea divinității. Oamenii făceau apel la ei înainte de a întreprinde ceva. Și profeților din Israel li se va întâmpla să împlinescă funcții similare (cf. *IRg* 22,1-29), însă numai considerarea profetismului *ca ceva de durată* permite cel mai bine constatarea caracterului unic al acestuia³.

1. Începuturile mișcării profetice în Israel – mărturii biblice

Unde începe profetismul biblic? Titlul de profet este dat și lui Abraham, însă el nu este prezentat de textul sacru ca atare, în timpul vieții sale, ci această denumire apare mai târziu, în timpul elaborării cărții *Genezei* (cf. *Gen* 20,7). Cît despre Moise, considerat ca fiind trimisul autorizat din partea lui Dumnezeu (Cf. *Ex* 3-4), el constituie cu adevărat un punct de plecare pentru profetism: Moise este ales de Dumnezeu ca fiind delegatul său în fața faraonului, va fi *dumnezeu* pentru acesta, în timp ce fratele său, Aron, îi va sta alături în calitate de *profet* (cf. *Ex* 7,1; *Num* 11,17-25), deci este mai mult decît un profet (cf. *Num* 12,6-8). Deuteronomul este singura din cărțile Legii care-i dă lui Moise acest nume (*Dt* 18,15); însă Moise nu

¹ Textul de față are ca bază la nivel de conținut și schemă de dezvoltare tematică: Paul Beauchamp, „Profet”, în Xavier Léon-Dufour, Jean Duplacy ș.a. (editori), *Vocabular de teologie biblică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, București, 2001, p. 591-597.

² Cărțile biblice ale Vechiului și Noului Testament sînt citate după: *Noul Testament*, traducere, introducere și note, pr. Alois Bulai, pr. Anton Budău, ediția a II-a, Editura Sapienția, Iași 2008, p. 7-8.

³ Cf. Karl Hoheisel, „Propheten, Prophetie (I. Religionsgeschichtlich)”, în: *LThK*³, Vol. 8, 1999, col. 627-628.

poate fi considerat pur și simplu ca un profet printre alții: nimeni după el nu l-a egalat la nivel de chemare și misiune în mijlocul poporului Israel (cf. *Dt* 34,10)⁴.

La sfârșitul perioadei judecătorilor, apar grupuri de „*fii de profeți*” (cf. *ISam* 10,5 ș.u.) al căror comportament perceput ca fiind *agitat* (*ISam* 19,20-24) lasă să se vadă influența unui mediu care se regăsea în vremea aceea în ținutul Canaanului. Odată cu ei intră în uz cuvântul *nabi*⁵. Însă, alături de acesta, se mențin și apelativele mai vechi: „*văzător*” (*ISam* 9,9) sau „*vizionar*” (*Am* 7,12), „*omul lui Dumnezeu*” (*ISam* 9,7 ș.u.) – care era titlul principal al lui Ilie și, mai ales, al lui Elizeu (cf. *2Rg* 4,9). De altfel, titlul de *nabi* nu este folosit în mod exclusiv pentru profeții adevărați ai lui Iahve, alături de aceștia pot apărea și profeți falși, cum sînt cei ai lui Baal (cf. *1Rg* 18,22). Mai sînt și oameni care-și fac din profeție o meserie, însă vorbesc fără ca Dumnezeu să-i fi chemat și fără să-i inspire (cf. *1Rg* 22,5 ș.u.). Studiul limbajului folosit de textele sfinte arată, în cele din urmă, că profetismul are aspecte foarte diverse, asta cît timp se poate vedea o legătură clară cu diferitele forme de profetism practicat la popoarele vecine cu Israelul. Însă, pe măsură ce se va contura tot mai clar figura profetului și natura misiunii sale, va ieși la lumină și unitatea specifică.

2. Elemente de tradiție în mișcarea profetică

A existat o adevărată tradiție profetică ce s-a perpetuat datorită ucenicilor acestora (Kopp, 1991: 20-46)⁶. Ca și în cazul lui Moise (cf. *Num* 11,17), Duhul este transmis de la un profet la altul, de obicei de la profetul consacrat la ucenicul acestuia: așa, de exemplu, trece de la Ilie la Elizeu (cf. *2Rg* 2). Isaia îi amintește pe ucenici săi (cf. *Is* 8,16), iar Ieremia este însoțit de Baruh. Slujitorul lui Iahve⁷, a cărui figură, încă mai mult decît cea a lui Moise, depășește profetismul, asumă trăsăturile unui profet-ucenic care îi învață pe alții (cf. *Is* 50,4 ș.u.; 42,2 ș.u.). În acest cadru al unei tradiții vii, Sfînta Scriptură joacă în mod firesc un rol (cf. *Is* 8,16; *Ier* 36,4) ce va crește odată cu timpul: în gura lui Ezechiel, Iahve nu mai pune doar cuvintele sale, ci o carte. Mai ales după exil, conștiința unei tradiții profetice se

⁴ Pentru personalitatea lui Moise, cf. René Motte, Marc-François Lacan, „Moise”, în Xavier Léon-Dufour, Jean Duplacy ș.a., 2001, p. 451-453.

⁵ Pentru înțelegerea acestui termen, Biblia folosește multe expresii, însă pentru conceptul de *profet*, așa cum s-a cristalizat din punct de vedere biblic-teologic, domină sensul de *chemat de Dumnezeu*, „strigătorul chemat” – cf. Hossfeld, Frank-Lothar, „Propheten, Prophetie (II. Biblisch)”, în: LThK³, Vol. 8, 1999, col. 628-632, 628.

⁶ Cf. Kopp, Johanna, 1991, *Israels Propheten – Gottes Zeugen heute: Zugänge zu den Prophetenbüchern des Alten Testaments*, Editura Bonifatius, Paderborn, p. 20-46.

⁷ Slujitorul lui Iahve este un personaj important în întreaga literatură profetică, este cel care-l prefigurează prin excelență pe Isus, trimisul lui Dumnezeu. El este omul durerii care aduce mîntuirea – cf. Augrain, Charles / Lacan, Marc-François, „Slujitorul lui Dumnezeu”, în Léon-Dufour, Xavier / Duplacy, Jean ș.a. (2001), p. 699-701, mai ales p. 700.

impune în mod retrospectiv în Israel (cf. *Ier* 7,25; 25,4; 29,19; 35,15; 44,4). Cartea Mîngîierii – unul dintre aspectele importante specifice școlii și scrierilor lui Isaia – face apel la această tradiție atunci cînd reamintește vechile preziceri ale lui Iahve: „Grăiți, apropiați-vă și sfătuiți-vă umul cu altul ! Cine a vestit aceasta, cine altădată a dat de știre ? Oare nu Eu Domnul ? Nu este al dumnezeu afară de Mine. Dumnezeu drept și izbăvitor nu este altul decît Mine!”⁸ (*Is* 45,21; cf. 48,5).

Însă caracterul unitar al tradiției profetice are o origine de cu totul altă natură decît aceste relații care pot fi observate de mintea umană: profetii, de la început, sînt cu toții inspirați de același *Duh al lui Dumnezeu* (chiar dacă mulți dintre ei nu menționează Duhul drept sursă a profetiei; a se vedea totuși *ISam* 10,6; *Mih* 3,8; *Os* 9,7; *Il* 3,1ș.u.; *Ez* 11,5). Oricare le-ar fi dependențele reciproce, cu toții primesc Cuvîntul lui Dumnezeu. Carisma profetică este o carismă de revelație (cf. *Am* 3,7; *Ier* 23,18; *2Rg* 6,12) care îi dă omului să cunoască ceea ce el nu ar putea descoperi cu propriile sale puteri. Obiectul acestei carisme este deopotrivă multiplu și unic: este planul de mîntuire, care se va împlini și se va unifica în Isus Cristos. Scrisoarea către *Evrei* afirmă lucrul acesta chiar de la început: „După ce în trecut a vorbit în multe rînduri și în multe moduri părinților noștri prin profeti, Dumnezeu, în aceste zile din urmă, ne-a vorbit nouă prin Fiul, pe care l-a pus moștenitor a toate, prin care a făcut și veacurile” (*Evr* 1,1-2).

3. Rolul profetilor în cadrul comunității

Constituind o tradiție, profetismul are și un loc deosebit de important în mijlocul comunității lui Israel: face parte integrantă din aceasta, însă fără a o absorbi. Profetul poate fi văzut avînd, împreună cu preotul, un rol în ungerea regelui (cf. *1Rg* 1). Regele, preotul și profetul constituie multă vreme cei trei poli ai societății israelite, fiind destul de diferiți pentru a ajunge uneori în opoziție, dar în mod normal necesari unul altuia. Cîtă vreme există așadar un stat, se găsesc acolo profeti pentru a-i lumina pe regi: Natan, Gad, Eliseu, Isaia îndeosebi și, din cînd în cînd, Ieremia. Acestora le revine să se pronunțe dacă acțiunea întreprinsă de către monarh este cea pe care o vrea Dumnezeu, sau dacă o anumită politică se înscrie cu exactitate în planul de mîntuire. Totuși, în sensul aprofundat al termenului, profetismul nu este o instituție, așa cum este regalitatea sau preoția: Israel își poate oferi, își poate alege și singur un rege (cf. *Dt* 17,14 ș.u.), dar nu are posibilitatea de a-și alege și un profet: acesta este prin excelență un dar absolut al lui Dumnezeu, el este rodul făgăduinței (cf. *Dt* 18,14-19), este însă un dar acordat în mod liber. Acest

⁸ Text citat după: *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București 1975, p. 713. Textele din Vechiul Testament sînt citate mai departe din aceeași sursă.

lucru se vede bine în perioada în care profetismul se întrerupe⁹ (cf. *1Mac* 9,27; *Ps* 74,9): atunci Israel trăiește în așteptarea Profetului făgăduit – care va fi trimisul lui Dumnezeu, Isus, Fiul său unic (cf. *1Mac* 4,46; 14,41). În aceste condiții, se înțelege entuziasmul cu care au primit iudeii predica lui Ioan Botezătorul, ultimul dintre profeți, chemat nu numai să anunțe venirea *Profetului făgăduit*, ci să-l arate deja sosit între oameni (cf. *Mt* 3,1-12)¹⁰.

II. Profetul și destinul său personal

1. Chemarea profetului

Profetului îi revine un loc în cadrul comunității, însă ceea ce îl constituie este vocația. Acest lucru este evident în chemarea lui Moise, a lui Samuel, Amos, Isaia, Ieremia, Ezechiel, fără a-l uita pe Slujitorul lui Iahve. Confidențele lirice ale lui Ieremia sînt axate pe aceeași temă. Dumnezeu are în întregime inițiativa și domină asupra profetului: „*Domnul Dumnezeu a vorbit, cine ar putea să nu profețească ?*” (*Am* 3,8; cf. 7,14 ș.u.). Ieremia, consacrat încă din sînul mamei sale (cf. 1,5; *Is* 49,1), vorbește despre o seducere (cf. 20,7ș.u.). Ezechiel simte că mîna lui Dumnezeu îl apasă cu putere (cf. *Ez* 3,14). Chemarea trezește în Ieremia conștiința slăbiciunii (cf. *Ier* 1,6), iar Isaia, pe cea a păcatului (cf. *Is* 6,5). Ea duce întotdeauna spre o misiune, al cărei instrument este gura profetului care va rosti Cuvîntul lui Dumnezeu (cf. *Ier* 1,9; 15,19; *Is* 6,6 ș.u.; *Ez* 3,1 ș.u.).

2. Mesajul profetului și viața lui: chemat de voința lui Dumnezeu, încercat de vrerea poporului

O mulțime de gesturi expresive – mai bine de treizeci la număr – preced sau însoțesc expunerile orale (cf. *Ier* 28,10; 51, 63; *Ez* 3,24-5,4; *Zah* 11,15). Aceasta deoarece Cuvîntul revelat nu se reduce la vorbe, ci este viață; este însoțit de o participare simbolică, și nu magică, la gesturile lui Iahve, care împlinește ceea ce spune. Unele acțiuni simbolice au efecte imediate: cumpărarea unui ogor (cf. *Ier*

⁹ Aceasta s-a datorat regelui Antioh care a prădat Israelul și a pîngărit templul; plîngerea poporului în aceste momente de suferință și încercare, cînd nu mai sînt profeți, este exprimată în formă poetică: „*Și a făcut ucide de oameni și a grăit cu trufie mare. Și a fost plîngere mare în Israel și în tot locul. Și au suspinat căpeteniile și bătrînii, fecioarele și tinerii au slăbit, și frumusețea femeilor s-a schimbat. Tot mirele a izbucnit în plîns și mireasa care ședea în cămară a fost în jale. Și s-a cutremurat pămîntul din pricina celor care locuiau pe el și toată casa lui Iacov s-a îmbrăcat în ocară*” (*1Mac* 1,25-29); cf. observația din *La Bible de Jérusalem*, Les Édition du Cerf, Paris 1992, p. 586, nota c.

¹⁰ În privința lui Ioan Botezătorul și a misiunii sale profetice, cf. Jean Radermarkers, „Jean. 2. (Jean le Baptiste)”, în Pierre-Maurice Bogaert, Matthias Celcor ș.a., *Dictionnaire Encyclopedique de la Bible*, Editura Brepolis, Maredsous 1987, p. 642-643.

32), boli, neliniști (cf. *Ez* 3,25 ș.u.; 4,4-8; 12,18). Este remarcabil mai ales faptul că, în cazul profeților celor mai importanți, viața conjugală și familială face corp comun cu revelația. Este cazul căsătoriei lui Osea (1-3). Isaia nu face decît să o amintească pe „prorociță”, soția sa (cf. *Is* 8,3), dar el și copiii săi sînt semne pentru popor (8,18). În timpul exilului, semnele devin negative: celibatul lui Ieremia (cf. *Ier* 16,1-9), văduvia lui Ezechiel (cf. *Ez* 24,15-27). Sînt tot atîtea simboluri, nu imaginate, ci trăite și, prin aceasta, legate de realitate, de adevăr. Mesajul nu poate fi exterior purtătorului: nu este un concept asupra căruia acesta să aibă control. Este manifestarea în propria lui persoană a Dumnezeului viu (Ilie), a Dumnezeului sfînt (Isaia)¹¹.

3. Profetul – omul încercărilor

Cei care vorbesc în numele lor propriu (cf. *Ier* 14,14 ș.u.; 23,16), fără a fi fost trimiși (cf. 27,15), potrivit propriului lor duh (cf. *Ez* 13,3), fac parte din categoria profeților falși. Adevărații profeți au conștiința faptului că un ALTUL îi face să vorbească, pînă într-atît încît li se întîmplă să fie nevoiți să se autocorecteze atunci cînd au vorbit de la ei înșiși (cf. *2Sam* 7)¹². Prezența acestui *Altceeva* (cf. *Ier* 20,7 ș.u.), povara misiunii primite (cf. *Ier* 4,19) provoacă deseori o luptă interioară. Seninătatea lui Isaia nu prea lasă să se întrevadă acest aspect: „*Îl aștept pe Iahve care își ascunde fața*” (*Is* 8,17). Însă Moise (cf. *Num* 11,11-15) și Ilie (cf. *1Rg* 19,4) cunosc criza de deprimare. Mai ales Ieremia se plînge cu amărăciune și, pentru o clipă, pare că este gata să-și abandoneze vocația (cf. *Ier* 15,18 ș.u.; 20,14-18). Ezechiel este „*plin de amărăciune și mînie*”, „*năucit*” (*Ez* 3,14 ș.u.).

Slujitorul lui Iahve trece printr-o perioadă de aparentă tulburare și pustiu sufletec (cf. *Is* 49,4). În sfîrșit, Dumnezeu nu le dă profeților nici o speranță în privința succesului misiunii lor (cf. *Is* 6,9 ș.u.; *Ier* 1,19; 7,27; *Ez* 3,6 ș.u.). Misiunea lui Isaia nu va duce decît la împietrirea poporului (cf. *Is* 6,9 ș.u., de citit în paralelă cu *Mt* 13,14 ș.u.; *In* 15,22). Ezechiel va trebui să vorbească „*fie că e ascultat, fie că nu*” (*Ez* 2,5.7; 3,11.27); astfel, oamenii „*vor ști că eu sînt Domnul*” (*Ez* 36,38; etc.). Însă această recunoaștere din partea Domnului nu va interveni decît ulterior. Cuvîntul profetic transcende din toate punctele de vedere rezultatele sale imediate,

¹¹ Pentru legătura dintre acțiunea simbolică a profetului și mesajul pentru popor, cf. Frank-Lothar Hossfeld, „Propheten, Prophetie (II. Biblisch)”, în: *LThK*³, Vol. 8, 1999, col. 628-632, 629-630.

¹² Motivul pentru care profetul Natan trebuie să se *corecteze* în formularea mesajului său constă în faptul că el, ca om, se gîndea la urmașul de singe al lui David, probabil la Solomon, în timp ce *profeția* trecea dincolo de orizontul acesta, ea deschidea perspectiva mesianică, se referea la *casa* lui Dumnezeu pentru oameni, concret la Isus, Fiul Fecioarei Maria din Nazaret – cf. precizarea din *La Bible de Jérusalem*, Les Édition du Cerf, Paris 1992, p. 352, nota f.

căci eficacitatea sa este de ordin escatologic: în cele din urmă, noi sîntem cei vizați, avea să spună mai tîrziu, în Biserica de la început, apostolul Petru (cf. *1Pt* 1,10 ș.u.).

4. Sfirșitul profeților – moartea ca fidelitate în înțelegerea chemării și trăirii misiunii

Profeții au fost exterminați sub cunoscutul rege crud Ahab (cf. *1Rg* 18,4.13; 19,10.14), probabil și sub regele Manase (cf. *2Rg* 21,16) și, cu siguranță, sub Ioiachim (cf. *Ier* 26,20-23). Ieremia nu vede nimic excepțional în aceste masacre (cf. *Ier* 2,30); în timpul lui Nehemia, menționarea lor devine un lucru destul de cunoscut (cf. *Neh* 9,26), iar Isus, cunoscînd cel mai bine care a fost destinul și sfirșitul profeților, va putea să spună: „*Ierusalime, Ierusalime, care-i ucizi pe profeți*” (*Mt* 23,37). Treptat, prin această experiență, își face loc ideea că moartea profeților este încoronarea tuturor gesturilor lor profetice. Misiunea Slujitorului lui Iahve, culme a acestei linii de evoluție, debutează cu discreție (cf. *Is* 42,2) și se desăvîrșește în tăcerea mielului înjunghiat (cf. *Is* 53,7). Or, acest final este un apogeu întrevăzut: începînd cu Moise, profeții intervin în favoarea poporului (cf. *Is* 37,4; *Ier* 7,17; 10,23 ș.u.; *Ez* 22,30); Slujitorul, mijlocind pentru păcătoși, îi va mîntui prin moartea sa (cf. *Is* 53,5.11 ș.u.)¹³.

III. Profetii: apărători și promotori ai valorilor fundamentale

Întîlnirea dramatică dintre profet și popor are loc mai întîi pe terenul condițiilor vechiului legămînt care avea trei valori de bază: Legea, instituțiile, cultul. În fața acestora se verifică mărturia profetică.

1. Semnificația Legii

Profetismul și Legea nu reprezintă două opțiuni, două curente divergente; sînt doar două funcții distincte, două sectoare care nu sînt nicidecum izolate între ele, în interiorul unui întreg. Legea declară ceea ce este valabil oricînd și pentru oricine. Profetul începe prin a denunța greșelile ivite împotriva Legii. Ceea ce îl diferențiază aici de reprezentanții Legii este faptul că el nu așteaptă să fie sesizat asupra unui caz pentru a se pronunța și o face fără a se referi la vreo împuternicire din partea societății sau la vreo știință învățată de la altcineva. Prin ceea ce îi revelează Dumnezeu pentru momentul de față, el pune în legătură Legea cu existența. El spune pe nume, direct, îi spune păcătosului: „*Tu ești omul acela*”, așa cum a făcut Natan cu David (*2Sam* 12,7), îl surprinde asupra faptului (cf. *1Rg* 21,20), deseori pe neașteptate (cf. *1Rg* 20,38-43). Osea (4,2) și Ieremia (7,9) fac aluzie la Decalog;

¹³ Ca model de viață în suferință și moarte profetică poate fi văzut în primul rînd profetul *Ieremia* – cf. Johanna Kopp, 1991, pp. 111-140.

Ezechiel (18,5-18), la legi și obiceiuri. Neplata salariilor (cf. *Ier* 22,13; *Mal* 3,5), înșelăciunea (cf. *Am* 8,5; *Os* 12,8; *Mih* 6,10 ș.u.), corupția judecătorilor (cf. *Mih* 3,11; *Is* 1,23; 5,23), refuzul de a-i elibera pe sclavi la termenul prescripționat (cf. *Ier* 34,8-22), lipsa de omenie a cămătarilor (cf. *Am* 2,8) și a celor care „strivesc fața săracilor” (*Is* 3,15; cf. *Am* 2,6-8; 4,1; 8,4ș.u.) sînt tot atîtea încălcări ale Legii, ale Legămîntului! Însă esența Legii la care fac apel profeții nu se reduce la textul scris; în orice caz, cuvîntul scris nu poate acționa așa cum acționează profetul asupra celor care îl ascultă. Prin carisma lui, el îl atinge pe fiecare om în acel punct tainic în care se optează pentru sau împotriva luminii. Or, în starea de fapt în care apare cuvîntul profetic, ceea ce este drept este nu doar respins, ci și răstălmăcit (cf. *Mih* 3,9ș.u.; *Ier* 8,8; *Hab* 1,4), schimbat în amărăciune (cf. *Am* 5,7; 6,12)¹⁴. Binele este numit rău și invers (cf. *Is* 5,20; 32,5); așa este minciuna pe care Ieremia o condamnă neobosit (cf. *Ier* 6,6). Păstorii tulbură apa oilor (cf. *Ez* 34,18 ș.u.), cei slabi sînt duși la rătăcire (cf. *Is* 3,12-15; 9,15; *Am* 2,7). Poporul, el însuși vinovat, nu merită nici un fel de menajamente (cf. *Os* 4,9; *Ier* 6,28; *Is* 9,16); însă profeții îi blamează cel mai vehement pe preoți și toți cei cu responsabilități (cf. *Is* 3,2; *Ier* 5,4 ș.u.) care dețin normele (cf. *Os* 5,1; *Is* 10,1) și le falsifică. Împotriva unor astfel de situații, Legea este neputincioasă. În cazul pervertirii semnelor, nu se poate recurge decît la discernerea duhurilor, a celui rău de cel al lui Dumnezeu: este situația în care se poate afla un profet înfruntîndu-l pe alt profet (cf. *Ier* 28).

2. Grija profeților față de tradiții: între continuitate și noutate

Păcatul nu este singurul în cauză, ci întreaga societate s-a schimbat. Profeții sînt conștienți de noutatea moravurilor, fie că este vorba de îmbrăcăminte (cf. *Is* 3,16-23), de muzică (cf. *Am* 6,5) sau de relații sociale. Schimburile de orice natură fiind în creștere, Israel ajunge în situația pe care o prevăzuse Samuel (cf. *ISam* 8,10-18): raportul dintre stăpîn și sclav din timpul șederii în Egipt a fost transferat în interiorul poporului. În ciuda anumitor poziții antimonarhice (cf. *Os* 13,11), profeții nu caută, în general, revenirea la starea anterioară. Nu acesta este rolul lor. Ei se opun chiar poporului, care a rămas cramponat de o imagine idealizată a trecutului, a cărui reîntoarcere neprecizată o socotește sigură. Este euforia celor care spun: „Nu este oare Iahve în mijlocul nostru” (*Mih* 3,11), care-l numește pe Iahve „prietenuț tinereților lor” (*Ier* 3,4; *Os* 8,2), care-și închipuie că pot obține fără osteneală ca „Iahve să reia pentru ei toate minunile pe care le-a făcut” (*Ier* 21,2), a celor care consideră că nu se întîmplă nimic: „Mîine va fi ca și azi” (*Is* 56,12; cf. 47,7). Aceștia se regăsesc pe ei înșiși în predica liniștitoare a falșilor profeți (cf. *Ier*

¹⁴ Recunoscut pentru predica sa aspră împotriva nedreptăților sociale, considerate ca încălcări grave ale Legii lui Dumnezeu, este profetul *Amos* - Cf. Johanna Kopp, 1991, pp. 47-58.

23,17) și refuză să li se deschidă ochii asupra prezentului așa cum este. Însă profeții lui Dumnezeu sînt la polul opus față de o renegare a trecutului: Ilie se întoarce la Horeb, Osea (11,1-5) și Ieremia (2,2 ș.u.) sînt vrăjiți de amintirile pustiului, iar Deutero-Isaia (cf. *Is* 43,16-21), de cele ale Exodului. Ei nu confundă însă acest trecut cu amintirile moarte, ci se folosesc de el pentru a readuce pe drumul adevărat religia poporului¹⁵.

3. Exigența profetică față de cult

Profeții au exprimări radicale la adresa jertfelor: „Așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: *„Arderile de tot ale voastre adăugați-le la jertfele voastre și mâncați carne; Că părinților voștri nu le-am vorbit și nu le-am dat poruncă în ziua aceea, în care i-am scos din pămîntul Egiptului, pentru arderea de tot și pentru jertfă”* (*Ier* 7,21-22; cf. *Is* 1,11 ș.u.; *Am* 5,21-25), a Chivotului (cf. *Ier* 3,16) și a Templului (cf. *Ier* 7,4; 26,1-15) – a aceluiași templu în care Isaia și-a auzit chemarea (1,6) și în care Ieremia a predicat (cf. *Ier* 7). Cuvintele lor vizează prezentul: condamnă acele jertfe care sînt de fapt sacrilegii și pot fi aplicate la fel de bine, în condiții similare, și actelor cultului creștin. Ele reamintesc totodată valoarea relativă a acestor semne, care nu au fost dintotdeauna și nici nu vor fi întotdeauna aceleași (cf. *Am* 5,25; *Ier* 7,22), și care nu pot, prin ele însele, nici să purifice, nici să mîntuiască (cf. *Evr* 10,1). Aceste jertfe nu-și au sens decît raportate la jertfa unică a lui Cristos; tocmai revelării acestui din urmă aspect îi deschide drum critica profeților. De altfel, după exil, profetismul și organizarea cultului se întîlnesc la Ezechiel (cf. *Ez* 40-48; *Is* 58,13), Malahia, Ageu. Cultul iudaic al epocii tîrzii este un cult purificat și aceasta se datorează în mare măsură profeților, care nu au conceput niciodată o religie fără cult, nici o societate fără lege¹⁶.

IV. Profetul și noua economie a mîntuirii

Profeții fac legătura între Dumnezeu cel viu și creatura lui, asta în contextul cu totul aparte al momentului prezent. Însă, pornind tocmai de la acest motiv, mesajul lor este orientat cu precădere spre viitor. Pe acesta îl văd conturîndu-se sub două aspecte: cel al judecării și cel al mîntuirii divine.

¹⁵ Cf. Frank-Lothar Hossfeld, „Propheten, Prophetie (II. Biblisch)”, în: *LThK*³, Vol. 8, 1999, col. 628-632, 630-631.

¹⁶ Pentru o prezentare dogmatică, respectiv cristologică și soteriologică, a misiunii profetice, cf. Jürgen Werbick, „Propheten, Prophetie (III. Systematisch-theologisch)”, în: *LThK*³, Vol. 8, 1999, col. 633-635.

1. Semnificația judecății

Isaia, Ieremia, Ezechiel, dincolo de multele forme și feluri în care este încălcată Legea lui Dumnezeu, văd continuitatea păcatului săvârșit de întreaga națiune (cf. *Mih* 7,2; *Ier* 5,1) ca pe o realitate istorică și radicală (cf. *Is* 48,8; *Ez* 20; *Is* 64,5). Aceasta este întipărită (cf. *Ier* 17,1), aderentă ca rugina sau culoarea pielii (cf. *Ier* 13,23; *Ez* 24,6). În calitatea lor de profeți, ei exprimă această situație în termeni de momente istorice. Ei spun că păcatul, azi, a ajuns la culme; Dumnezeu le-a arătat acest lucru, cum i-a arătat lui Abraham în cazul Sodomei „Și v-am prăbușit pe voi cum a prăbușit Dumnezeu Sodoma și Gomora și ați ajuns ca un tăciune scos din vîlvătaie. Dar nu v-ați întors către mine, zice Domnul” (*Am* 4,11; cf. *Is* 1,10). De aceea, pe lângă îndemnuri, mesajul lor cuprinde și o sentință, cu sau fără dată, însă niciodată vagă: Israel a încălcat Legământul (cf. *Is* 24,5; *Ier* 11,10); profeților le revine să semnaleze acest lucru odată cu consecințele lui. Poporul aștepta Ziua lui Iahve ca pe un triumf; profeții vestesc că ea va veni cu totul altfel (cf. *Am* 5,18 ș.u.). Principiul călăuzitor al profeților în fața păcatelor poporului pare să fie acesta: via care nu a rodit va fi nimicită de stăpînul viei (cf. *Is* 5,1-7).

2. Prioritatea vestirii mîntuirii

Cu toate acestea, încă de pe vremea lui Amos, profeții știu că Dumnezeu nu se poate limita la pedepse. Apoi, Ieremia vestește că a venit „să smulgă și să răstoarne, să nimicească și să dărîme, să construiască și să sădească” (*Ier* 1,10). Israel a rupt Legământul, dar lucrurile nu se opresc aici. Dumnezeu este autorul acestui Legământ: cum ar voi el să-l rupă ? Nici un înțelept n-ar putea răspunde la această întrebare, căci în trecut Israel a abuzat de fidelitatea lui Dumnezeu ca să-i fie necredincios și, astfel, s-a închis în păcat. Însă, atunci cînd înțeleptul tace (cf. *Am* 5,13), profetul vorbește. El este singurul care poate să spună că, după pedeapsă, Dumnezeu va ieși biruitor iertînd, fără a fi obligat să o facă (cf. *Ez* 16,61), doar de dragul slavei sale (cf. *Is* 48,11). Această perspectivă se înțelege și mai bine atunci cînd doctrina despre Legământ este dezvoltată, începînd cu Osea¹⁷, sub figura căsătoriei, ca răspuns profetic la aporiile Legământului: căsătoria este un contract, însă ea nu are sens decît prin iubire; or, iubirea face imposibil orice calcul și pune în față posibilitatea iertării.

¹⁷ Cf. prezentarea cărții lui Osea în *La Bible de Jérusalem*, Les Édition du Cerf, Paris 1992, p. 1086-1087. Deosebit de semnificativă în acest sens este cartea lui Ezechiel, capitolul 16, *Istoria simbolică a Ierusalimului*: „Israelul, soția infidelă a lui Iahve, ‘prostituată’ cu doi străini, o imagine curentă începînd cu Osea în literatura profetică, cf. *Os* 1,2 ș.u., Ezechiel o dezvoltă într-o lungă alegorie ... care reproduce întreaga istorie a Israelului... În versetele 60-63 ea se termină, ca și la Osea, cu iertarea gratuită a soțului care întemeiază o nouă alianță. Astfel se anunță nunțile mesianice a căror imagine va fi reluată de Noul Testament” - p. 1258, nota c.

3. *Profeți în calitate de crainici ai noului legământ*

Exilul și împrăștierea care au urmat au împlinit sentința. Legea l-a făcut pe Israel să-și simtă neputința (cf. *Rom 7*), și aceasta datorită profeților, care i-au deschis ochii. Astfel că vine și clipa îndurării. Încă de pe vremea exilului, profeții amintesc de ea atunci când vestesc promisiunile legate de viitor. Nu mai făgăduiesc restaurația (cf. *Ier 31,32*) instituțiilor, de acum perimate, ci un nou legământ. Îl vestește Ieremia (cf. *Ier 31,31-34*) și este reluat de Ezechiel (cf. *Ez 36,16-38*) și de Deutero-Isaia (cf. *Is 55,3; 54,1-10*). În această perspectivă nouă, Legea nu este abolită, ci își schimbă statutul: din condiție a făgăduinței, devine obiect al acesteia (cf. *Ier 31,32; 32,39* ș.u.; *Ez 36,27*). Aceasta este o mare noutate; însă profeții mai aduc și multe altele, privind toate punctele revelației biblice: experiența profetică le abordează pe toate și le reînnoiește pe toate. Prin felul lor de viață, ca și prin învățătura lor, profeții sînt în fruntea celor pe care Pascal i-a numit „*creștinii din Legea cea veche*”¹⁸.

4. *Spre un „astăzi” definitiv*

Această remaniere a concepțiilor despre mîntuire este inseparabilă de circumstanțele exilului și întoarcerii, căci profetul vede dintr-o singură privire adevărurile veșnice și faptele în care acestea se manifestă. Și unele și altele îi sînt revelate datorită harului carismei proprii, însă, printre cunoștințele la care omul nu poate accede de unul singur, cele privind viitorul, constituie un caz deosebit și privilegiat. Prezicerea capătă forme diverse. Uneori privește fapte apropiate, al căror impact este redus, dar a căror împlinire este mai frapantă (cf. *Am 7,17; Ier 28,15* ș.u.; *ISam 10,1* ș.u.; *Lc 22,10* ș.u.). Asemenea preziceri, odată realizate, sînt semne pentru un viitor îndepărtat, singurul care va fi decisiv. Acest viitor, acest sfîrșit al istoriei, este obiectul esențial vizat de profeție. Modul în care este evocat cu anticipație își are întotdeauna rădăcinile în istoria lui Israel după trup, însă îi scoate la iveală dimensiunea definitivă și universală. Dacă vizionarii descriu mîntuirea la scara evenimentelor pe care le trăiesc, aceasta ține de limitele experienței lor, dar și de faptul că viitorul lucrează în prezent. Profeții leagă prezentul de viitor pentru că acesta va fi acel *astăzi* prin excelență; utilizarea hiperbolei indică faptul că realitatea va depăși toate obiectivele istorice vizate în prezentul imediat. Acest limbaj nu țintește numai să ne stîrnească o admirație literară, ci vrea să fie la înălțimea unui *eveniment absolut*. Pe acesta îl va viza direct apocaliptica – revelație prin excelență,

¹⁸ Profeții de după exilul babilonic și literatura apocaliptică din această perioadă se îndreaptă spre *timpurile care vor veni* și care vor aparține lui Dumnezeu. Acest lucru s-a împlinit în Isus Cristos - cf. Johanna Kopp, 1991, p. 235 ș.u.

mai detașată de opțiunile politice decât vechiul profetism – îl va viza în mod direct în reprezentările figurate (cf. *Dan*). Dincolo de istoria prezentă, va lăsa să se întrevadă evenimentul absolut, centrul și scopul istoriei¹⁹.

Merită pentru Biserică și pentru creștini să-i cunoască pe profeți și să aprofundeze chemarea și misiunea lor, actuale și pentru prezent: „*Chemarea de a fi profeți nu este, de fapt, o situație oficială, ci înseamnă a fi pus într-o situație în care contradicția dintre adevărul lui Dumnezeu și negarea acestuia poate și trebuie declarată cu tărie... Numai acolo unde Biserica se arată dispusă la convertire și este autocritică în fața adevărului lui Dumnezeu este posibil ca acțiunea ei profetică îndreptată către lume să câștige credibilitate – cum ar fi în cadrul procesului conciliar pentru pace, dreptate și păstrarea creației sau în raport cu „viziuni ecleziastice” ale unor persoane particulare sau ale unor grupuri sau mișcări*”²⁰.

(Publicat în „Text și discurs religios”, nr. 1/2009, p. 79-89)

Bibliografie

Izvoare

Noul Testament, 2008, Traducere, introducere și note: pr. Alois Bulai / pr. Anton Budău, ediția a II-a, Editura Sapientia, Iași.

Biblia sau Sfânta Scriptură, 1975, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București.

La Bible de Jérusalem, 1992, Les Édition du Cerf, Paris.

Lucrări de referință

Paul Beauchamp, 2001, „Profet”, în Xavier Léon-Dufour, Jean Duplacy ș.a. (editori), *Vocabular de teologie biblică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, București, pp. 591-597.

Pierre-Maurice Bogaert, Matthias Celcor ș.a., 1987, *Dictionnaire Encyclopedique de la Bible*, Editura Brepolis, Maredsous.

Karl Hoheisel, „Propheten, Prophetie (I. Religionsgeschichtlich)”, în: LThK³, Vol. 8, 1999, col. 627-628.

Johanna Kopp, 1991, *Israels Propheten – Gottes Zeugen heute: Zugänge zu den Prophetenbüchern des Alten Testaments*, Editura Bonifatius, Paderborn.

¹⁹ Mai pe larg despre aspectele apocaliptice, despre legătura lor cu perspectivele Noului Testament, cf. Paul Auvrai, Xavier Léon-Dufour, „Ziua Domnului”, în Xavier Léon-Dufour, Jean Duplacy ș.a. (2001), pp.791-795, în special p. 792 ș.u.

²⁰ Jürgen Werbick, „Propheten, Prophetie (III. Systematisch-theologisch)”, în: LThK³, Vol. 8, 1999, col. 633-635, 635.